

Piotr Fiuk*

SYMBOLE NOWOCZESNOŚCI W STRUKTURZE ZABYTKOWYCH MIAST EUROPY [1]

MODERNITY SYMBOLS IN STRUCTURE OF THE HISTORIC CITIES OF EUROPE

Zabytkowa przestrzeń jest atrakcyjnym miejscem dla wykreowania interesującej architektury. Miasta od zawsze były miejscem, w którym odznaczały się upodobania poszczególnych epok. Lokalizacja w starej dzielnicy zobowiązuje architekta do wyszukanej postawy twórczej. Walorem kompozycji architektonicznej tak położonego obiektu jest historyczny kontekst, który wymaga szacunku dla otoczenia – może być inspiracją do indywidualnej współczesnej kreacji.

Słowa kluczowe: transformacja, konserwacja zabytków, architektura nowoczesna

Historic space is an attractive place for interesting architecture creation. The cities have always been the places characterised by the tastes of various eras. Location in an old district obligates an architect to extraordinary creating conduct. Quality of architectural composition of object situated in such a place is a historical context requiring respect for surroundings – it may be an inspiration for the individual contemporary creation.

Keywords: transformation, conservation of historical monuments, modern architecture

Znane na międzynarodowym forum realizacje nowoczesnej architektury wywierają bardzo duży wpływ na świadomość architektów w różnych krajach; stają się źródłem inspiracji, podstawą do kryształizacji nowych trendów i tendencji. Należą do nich liczne obiekty, zlokalizowane w zespołach staromiejskich. Wśród tych projektów wyróżnić można dwie tendencje twórczej kreacji: pierwszą charakteryzuje

nawiązanie do zastanego krajobrazu i lokalnego charakteru; druga reprezentuje awangardową postawę, poszukującą nowych środków wyrazu i indywidualnych zasad kształtowania przestrzeni miasta historycznego. W obydwu widoczny jest respekt dla otoczenia. Niezależnie od ambicji twórczych architektów, poszukiwany jest kompromis, równowaga i harmonia z przeszłością. Tendencja „tradycyjna” stara się

* Fiuk Piotr, dr inż. arch., Politechnika Szczecińska, Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego, Zakład Teorii Architektury, Historii i Konserwacji Zabytków.

nie wyróżniać współczesnych elementów z nawarstwionego przez lata układu przestrzennego. Postawa „nowoczesna” wyraża dystans i opozycję względem ciężaru tradycji. Kontrast z formą zabytkową traktuje jako walor własnej indywidualności. Do równowagi i harmonii, jaką w pierzei ulicy lub placu tworzy zestawienie różnych form z przeszłości, dodaje współcześnie ukształtowaną formę – kontrastującą materiałem, technologią, gabarytem; posiadającą jednak wspólne cechy w strukturze wewnętrznej, sylwecie i indywidualizmie plastycznym.

Współczesne uzupełnienia historycznych zespołów nowoczesnymi formami architektonicznymi wpisują się w wielowiekową tradycję ewolucyjnego przekształcania brył i fasad domów, która charakteryzowała minione epoki. W przeszłości zmiany kompozycyjne i funkcjonalne podporządkowane były wielu czynnikom. Do najważniejszych należały: zmieniające się prawo budowlane i przepisy katastralne; konieczność podporządkowania się wymaganiami, jakie narzucały względy militarne; pojawianie się nowych tendencji artystycznych i estetyczno-formalnych, utrwalanych w postaci „obowiązujących” stylów; wykorzystanie nowych materiałów i technologii budowlanych; unowocześnienia w wyposażeniu wnętrza; rozwój gospodarczy i przemysłowy wraz z tendencją do wyróżnienia i reklamy; zmiany w stylu życia i obyczajowości; wymagania użytkowe i poszukiwania podniesienia standardu i komfortu. Wydaje się, że szczególnie ważną przyczyną, inspirującą zmiany i wpływającą w dużym stopniu na przekształcania i przebudowę istniejących struktur, była też przemożna chęć wyróżnienia się i prezentacji postawy, świadczącej o rozeznaniu w aktualnie obowiązujących tendencjach, upodobaniach i modach.

W miastach Europy Zachodniej myśl architektoniczna, na podstawie której podjęto odbudowę dawnych dzielnic zniszczonych w czasie drugiej wojny światowej, realizowana była w poszczególnych mia-

stach w oparciu o wykrystalizowane odmienne założenia ideowe, programy konserwatorskie i koncepcje architektoniczno-urbanistyczne – odpowiadające ich specyfice, różnorodności układów przestrzennych, charakterystycznych dla poszczególnych państw i regionów. Metody odbudowy zniszczonych historycznych układów, jaką realizowano w Polsce po 1945 r., nie zastosowano w miastach zachodniej części kontynentu. Wykrystalizowanych zostało kilka koncepcji, na podstawie których zagospodarowywano zniszczone zespoły miejskie. Wyróżnić można kilka charakterystycznych tendencji i przyjętych metod odbudowy oraz zabudowy starych miast europejskich:

- dostosowanie do dawnych układów i pierwotnej skali z wtopieniem nowych elementów, projektowanych w neutralnych formach, w historyczną strukturę i krajobraz, jednak bez odtwarzania historycznych form zabudowy (Prinzpalmarkt w Münster, Middelburg, Lubeka, Florencja);
- nawiązanie do historycznego układu urbanistycznego, ale bez pełnego odtwarzania pierwotnego planu dzielnicy i bez odbudowy kamienic w dawnych formach (Hanower, Kolonia, Mediolan, Norymberga);
- wprowadzanie nowoczesnych realizacji, zachowując generalnie skalę i plan historycznych dzielnic (Barcelona, Berlin, Hertogenbosch, Ulm);
- nowoczesne realizacje, nie odnoszące się do tradycji i dawnych układów przestrzennych (Brunszwik, Eindhoven, Graz, Hamburg, Rotterdam, Wenecja);
- współczesne tendencje rekonstrukcji obiektów zabytkowych i próby pełnej odbudowy historycznego centrum w jego dawnej formie (Drezno, Frankfurt nad Menem, Hildesheim, Kassel, Lubeka, Lüneburg, Moguncja).

Nawiązywanie do skali i charakteru historycznego było częste w latach pięćdziesiątych w miastach włoskich, niemieckich i holenderskich. Od lat sześćdziesiątych powszechną tendencją było wprowadzanie do zabytkowych dzielnic form kontrastujących

Kolonia, Wenecja, Mediolan, Hamburg (fot. autora) / Köln, Venice, Milan, Hamburg (photo by author)

i kompozycji odchodzących od klasycznych zasad kształtowania form architektonicznych. Rotterdam i Hamburg są wyjątkowymi przykładami kompleksowej zabudowy zniszczonych historycznych dzielnic w formach awangardowych i w oparciu o nowoczesne tendencje architektoniczne; realizowano je bez nawiązywania do dawnych układów urbanistycznych.

Programowa bezkompromisowość nowoczesnej architektury i planowe odejście od nawiązywania do relacji przestrzennych, charakterystycznych dla zabudowy dzielnic, pozwoliły na wyróżnienie powojennych realizacji w krajobrazach zniszczonych miast. W odbudowanych historycznych strukturach wykreowano nowe wartości estetyczne i przestrzenne, których zmaterializowane, najznakomitsze przykłady, wpisały się w wielowiekowy proces ewolucji form architektonicznych; utrzymały również odwieczną tendencję – odmiennie od postaw tradycjonalistów, którzy uważają, że dawne struktury powinny przetrwać w możliwie niezmiennym stanie – do dokonywania przekształceń w istniejących układach urbanistycznych. W tak ważnych dla historii, kultury i gospodarki miastach kontynentu, jak (na przykład): Rotterdam, Hamburg, Mediolan, Kolonia, Lubeka, Berlin, proces ich powojennej odbudowy przyniósł

krystalizację nowych zasad i tendencji w kształtowaniu współczesnych układów przestrzennych, które stały się wzorem i inspiracją dla architektów–urbanistów w innych aglomeracjach i ośrodkach miejskich. W nowych strukturach miast, które przekształcały nadmiernie zagęszczone struktury starej zabudowy (nie zawsze o niepowtarzalnych i indywidualnych wartościach) powstały znakomite, słynne budynki, które utrwaliły się w powszechnej świadomości jako ikony współczesnej architektury. Wybitne najnowsze projekty są wizjonerskimi materializacjami współczesnych awangardowych nurtów i tendencji architektonicznych; śmiało przekraczają tradycyjne postrzeganie formy, stylu, konwencji i zasad budowlanych. Odkrywają nowe horyzonty w prestiżowej dziedzinie sztuki – architekturze. W najlepszych kreacjach ambicja, indywidualność i oryginalność oparte zostały na mistrzowskiej znajomości zastosowanych zaawansowanych technologii, których (czasem może wydawać się, że nieograniczone) możliwości współtworzą artystyczne oblicze projektów. Najwybitniejsze kreacje przekraczają ustalone granice: estetyczne, narodowe i geograficzne; łamią zastane konwencje i przyzwyczajenia w powielaniu znanych rozwiązań. Fenomenem najlepszych dzieł sztuki architektonicznej jest jej uniwersalizm.

PRZYPISY

[1] Tekst powstał na podstawie pracy autora *Transformacja zespołów staromiejskich w Polsce po 1989 r.* (rozdziału 4., Odbudowa dzielnic zabytkowych w miastach europejskich po zniszczeniach drugiej wojny światowej i współczesne tendencje; przygotowywana do druku). Praca realizowana była w latach 2006–2008 jako projekt badawczy habilitacyjny nr.: 4 TO7F 043 30.

BIBLIOGRAFIA

Area, 03–04/2007, Mediolan.

7 *Stadthäuser für Berlin. 7 Townhouses for Berlin*, Johanne Nalbach, Berlin 2007.

A. Barbacci, *Il restauro dei monumenti In Italia*, Roma 1956; wydanie polskie, *Konserwacja zabytków we Włoszech*, BMOZ, T. XVI, Warszawa 1966,

P. Fiuk, A. Hołubowska, 10. *Biennale Architektury w Wenecji, 2006 – miasta, architektura i społeczeństwo. Oblicza miast współczesnego świata; idee, opinie, refleksje*, [w:] *przestrzeń i FORMA*, Szczecin, nr 7–8, 2007.

P. Fiuk, *Czy odbudowane Star Miast w Szczecinie może Stać się kulturowym sercem miasta w 21 wieku?*, [w:] *Czasopismo Techniczne*, Kraków 2008 (złożony do druku).

Gurrieri F., *La ricostruzione Della Firenze distrutta fra letteratura e burocrazia*, [w:] *Il disegno della citta. L'urbanistica a Firenze. Nell'ottocento e nel novecento*, *Accademia delle arti del disegno*, Florencja 1986.

Manetti R., *La ricostruzione: dal concorso nazionale all'attuazione*, [w:] *Il disegno della citta. L'urbanistica a Firenze. Nell'ottocento e nel novecento*, *Accademia delle arti del disegno*, Florencja 1986.

Meyer B., R. Skarabis, *Münster. Architektur 1997–2007*, Münster 2007.

Na granicy możliwości – Kunsthaus w Grazu (podpis inicjałami: [ML] i C. Fournier), *Architektura Murator* 4/2006(139), Warszawa.